

Yazar/Author

Ahmed Hamza ALPAY*

Makale Adı/Article Name

İdealizm / Materyalizm Gerçekliğinde Görecilik / Saltçılık

Relativism / Absolutism in the Reality of Idealism / Materialism

ÖZ

İnsan özünü arayan bir varlık olarak –toplumsallığını da koruyarak- ontolojik dünyasını keşfetmektedir. Her insanın düşünme yetisi, tecrübe ettiği dünyanın ontolojisini - ideal dünyanın erekselliğini- anlamlar aracılığıyla özgür kılmaktadır. Toplumun değiştiği zaman/mekân düzleminde, insanların algıları da kendi dışsallığındaki soyut/somut argümanlar tarafından inşa edilmektedir. İdeal olgular, göreceli değerler gerçekliğinde; insan/toplum fenomeni, bilgi/bilinç farkındalığı oluşturmaktadır. İnsan iradesinin özgürlüğünü neden-sonuç ilişkisinde sabitleyen determinist anlayışla, insani algı tarafından oluşturulan –olgusal- gerçeklik arasındaki diyalektik süreç tartışma konusu olmaya devam etmektedir. Evrendeki şeyler, öznenin bilincinde duyumsal/zihinsel olarak yer aldığı anda, maddesel gerçeklik düşünsel gerçekliğin önüne geçmektedir. Gerçekliğin problemini -özne ve nesne bağlamında- varlığın bilgisiyle eleştirel düşünmek sadece toplumsal bilinç tarafından değil aynı zamanda bireysel bilinç tarafından içselleştirilen algılamayla mümkün olmaktadır. Zihin, göstergenin yapısı içindeki mutlak gerçeğin, öznel olgularda idealara bağlanmasıdır. Kültür unsurları, sahip olunmayan nesneye özgü hakikat denilebilecek şeyin tüm anlamını, dolaylı işleyen çözümlemelerde gizlemektedir. Bu makalede, düşünümsel olarak, Görecilik / Saltçılık fenomenleri İdealizm / Materyalizm gerçekliğinde incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Gerçeklik, Düşünümsellik, Görecilik, İdealizm, Nedensellik

ABSTRACT

It is a being that discovers its ontological world, searching for its essence, while also preserving human sociality. It is the thinking ability of every human being that liberates the ontology of the world (s)he experiences, the teleology of the ideal world, through meanings. Society has changed in that time/space in people's perceptions of their own externality the abstract/concrete are constructed by arguments. Ideal facts, relative values are in reality; human/society phenomenon, knowledge/conscience awareness. The dialectical process between the deterministic understanding that fixes the freedom of human will in the cause relation and the factual reality created by human perception continues to be a matter of debate. Things in the universe, the subject in the consciousness of sensory/mental is included as when the material reality precedes the intellectual reality. Critical thinking of the problem of reality with the knowledge of existence in the context of subject and object is possible not only with the perception by social consciousness but also internalized by the individual of consciousness. The mind is subjective phenomena in which the absolute truth in the sign structure is connected to the ideas. The cultural elements obscure the whole meaning of what can be called an object-inherent truth, in indirect processing. In this article, conceptually, the phenomena of Relativism / Absolutism will be examined in the reality of Idealism / Materialism.

Keywords: Reality, Reflexivity, Relativism, Idealism, Causality

Giriş

İnsan nedir? sorusu felsefenin ilk ve başlıca sorunu olmakla birlikte "Her insanın ne olduğu değil, her insanın her an ne olmakta olduğu" (Gramsci, 2016a: 33-34) insan özünün -düşünme yetisindedir (Heidegger, 2013: 9). Toplumsal tarihinde insanın, kendi çevresindeki doğa ve insanlardan başka bir varlık olmasının farkındalığı; doğal dünya ile bütün olmasından çıktığında başlamıştır (Fromm, 2011: 35-43). Maddenin-yaşantının gerçekliğinin ortaya çıkarılabilmesi bakımından; yaşantı, düşünme sürecinde yeniden inşa edilmeyen ya da salt düşünmeye indirgenmeyen bir düşünme eylemini gerektirir. Düşünme, yaşantı ile içeriklenen bir biçimdir (Akbulut, 2009). İnsanın başlangıçtan beri deneyimlediği sadece dünyanın mümkünlüğüdür ki, bu anlamda dünyanın ontolojisi araştırılabilir bir yapıdadır. Ancak dünyanın ontolojisinde ulaşılabilecek ideal, doğa bilimlerinin dünyanın temel yapısında farklı bir nesne olarak sunacağı felsefi görevdir (Gadamer, 2008: 343). Bununla birlikte, bu felsefedeki göreciliğin merkezi savına paradoksal bir özelliğinde destek olduğunu ifade etmek uygun olacaktır. Her şey görecelidir (Stedman-Jones, 2014: 181). İnsan eylemlerinin erekselliği, insan davranışlarının mekanik değil ereksel nedenler –değerler, normlar, yasalar, anlamlar- ile anlaşılmasını zorunlu kılmaktadır. Böylece, özünde tinsel dünya; özgürlüğün anlatımındaki erekler dünyasıdır (Şen, 2008: 53). Salt olan ise koşulsuz olarak var olma, herhangi bir şey tarafından sınırlanmayan veya ilgili olmayandır (Stedman-Jones, 2014: 179).

Toplumun öznelarası yapısı ve anlamı sosyolojideki doğrudan bir idealizm formunu temsil eder. İşte burada sosyal düşünce, değer ve ilgilerin yerleşimidir (Walsh, 2014: 255). İnsanda işaret ve tepki bakımından konuşmaya dayalı etkileşim içgüdüleri değil, zihin aracılığıyla gerçekleşir ki (Walsh, 2014: 262) Norman K. Denzin'e göre insanlararası etkileşimin her anı, "yaşam dünyasından bir dilim"i temsil etmektedir. Yaşam dünyası, çoklu ve hatta çelişik anlam katmanlarını içerisinde barındırmaktadır. Bu bakımdan aynı ya da benzer eylemlerin, farklı yorumlarla ifade edildiği esaslı bir belirlenimsizlik durumu (Toker, 2009: 17) Descartes'e göre "Doğru olan kesin olandır, kesin olan ise açık seçik kavranmış olan, kendisinden şüphe edilmeyecek olandır." Descartes, her türlü bilgiyi şüpheli sayarak "Düşünüyorum öyleyse varım" ile ifade edilen bu kesin bilgiye ve doğrulara ulaşmaya çalışmıştır (Palo, 2013: 78). Öyleyse materyalizmin bütün formlarının onayladığı şey sosyal gerçekliğin idealist düşüncesine bir reddiye probleminden daha büyüktür (Walsh, 2014: 268). Her ne kadar bu gelenekte bilgi, özne ve nesnenin arasındaki ilişki süresince ortaya çıkan olgu olarak tanımlansa da; maddenin kendisi olarak tanımlandığı durumda artık özne kendisini nesne de yapabilir. Bu, bir bağlamda gerçekliğin bilinip bilinemeyeceğinin de problemidir. Çünkü mevcut gerçeklik ancak ve ancak o varlığın mevcut bilgisi kadar olabilir (Çapar, 2017: 182). Özne-nesne ilişkisinin bir nedensellik problemi olarak incelenmesi *ide* kavramından hareketle tinsel gerçekliğe de bir yaklaşım getirmektedir. Bu makalede, düşünümsel olarak, Görecilik / Saltçılık karşıtlıkları İdealizm / Materyalizm gerçekliğinde incelenecektir.

1. Metodoloji

Bir problemin formülasyonu çoğu zaman çözümünden daha önemlidir. Araştırma tasarımı ancak araştırma problemini dikkatli bir şekilde detaylandırarak çözebiliriz ve araştırma yaparken ilgili tüm sonuçsal adımları sorunsuz bir şekilde yürütebiliriz (Kothari, 2004: 26-27). Mevcut literatür, bir araştırma sorusu geliştirmenize, veri toplama yöntemlerinin seçimine ve analitik bir çerçevenin formülasyonuna ilişkin bilgi vermelidir (Galletta, 2012: 11). Bu formülasyonda nitel analizin en zor yönlerinden biri her zaman sunum olarak öne çıkmaktadır. Bunun nedeni

genellikle araştırmacıların çok sayıda kanıtla karşı karşıya kalması ve neyi temsil edeceğine ve nasıl temsil edeceğine karar vermenin çok önemli bir görev gibi görülmesidir (Pickard, 2017: 274). Bu doğrultuda, araştırma tasarımının gücü, araştırma sorusunun netliğine ve ilgilenilen değişkenlerin ne ölçüde ifade edildiğine bağlıdır (Galletta, 2012: 11).

Bu makalede amaç, gerçekliği, bir fenomenin tek seferlik bir açıklaması olarak değil; derinlemesine ve ayrıntılı olarak analiz etmektir. Bu nedenle gerçeklik, İdealizm / Materyalizm analizini okuyanların; bu fenomenlere ilişkin daha derin bir anlayış oluşturmaya izin verir. Bu yaklaşımın nihai sonucu, tanımlayıcı anlatı olarak sunulan Görecilik / Saltçılık fenomenlerinin; ayrıntılı, sistematik ve kapsamlı bir açıklamasıdır. Bu durumda analiz planı teori ile ilgili olduğundan daha açık uçlu olabilir. Bu makalede gerçeklik; tematik örüntüler arayarak ve araştırılan fenomenlere anlamlı bir yanıt sunarak nasıl ilerleyeceğimizi ortaya koyacaktır.

2. Düşünümsellik – Determinizm

İnsan özünü arayan bir varlık olarak –toplumsallığını da koruyarak- ontolojik dünyasını keşfetmektedir. İnsan eylemlerinin erekselliği, kendi zihin dünyasında oluşturduğu fenomenlerin nedensel örüntüleridir. İnsan bilgisinin kendisi dışında oluşturduğu gerçeklik, toplumsal dinamikliğin izdüşümünü oluştururken, varlığın hakikati için bilinç oluşturmaya çalışan özne, olgu ve değerlerin gerçekliğini zaman/uzam boyutunda sezgisel olarak tecrübe etmektedir.

Düşünümsel sosyoloji; sosyolojinin epistemolojik, ontolojik ve metodolojik temellerinde derinlikli eleştirel düşünme ve değerlendirmedir. Bir başka ifadeyle, bilimsel bir disiplinin eleştirisinde, sosyolojinin sosyolojisinin yorum ve değerlendirmesinin yapılmasıdır (Kineşçi, 2017: 61). Mahremin altındaki gayri şahsinin, bireysel olandaki toplumsalın ve öznelin en derindeki evrenselin keşfedilmesinde; yanılısamalardan bizi kurtaran şey, Bourdieu'da (2011) düşünümselliktir (36-41). Bu süreci Bourdieu, "katılımcı nesneleştirme" biçiminde adlandırmıştır. Ona göre sosyal bilimcinin, ön kabullerindeki kendi toplumsallığı ve temsilleri; bilimsellikte olması gereken farkındalık koşullarıdır (Esgin, 2015: 196). Hegel düşüncesinin diyalektiği ise; dolayım ve olumsuzlama yoluyla karşıtlıkları aşan, ussal bir işlevsellik yükleyen, kendisini hem özne hem de tözsel bir varlık tarzında belirleyen bir yapıdır. Düşünümü, yalnızca bireysel bilincin soyutluğunda değil; zorunlu diyalektik gelişimin evrensel nitelikteki tarihsel ve mantıksal sürecinde görmektedir (Özçınar, 2008: 8). Bu durumda dışsallaşan bilinç tarafından üretilen toplumsal nesnelleşmeler dünyası, bilinci harici bir gerçeklik olarak karşısına alır (Berger, 2015: 69). Toplum bir yandan, şeyler ve kurumlar olarak nesnel hâldedir. Diğer yandan, fail bedenlerinde içselleştirilen hissetme, düşünme, algılama ve davranma ise habitus olarak var olmaktadır (Koytak, 2012: 88-93). Giddens'a göre bu durum, bilgi çağında toplumsal düşünümselliğin artması ve yaşadığımız koşullar hakkında sürekli olarak düşünmek zorunda olmamızdır (Saygın, 2016: 75).

Düşünümsellik, toplumsal olgu ve olayların özne-nesne dolayımında içselleştirildiği bir hareket tarzı geliştirmektedir. Düşünce dünyasında nesnelleştirilen olgular -toplumsal gerçekliğin değerlendirilmesinde- yapıyı etkileyen aktöre düşünümsel bir bakış açısı sağlamaktadır. Düşünümsellik, insanın bilinç farkındalığından ayrı olamayacağı gibi aynı zamanda bireyin toplumsal davranış nedenlerini de anlamaya çalışan fenomenolojik bir etkileşim sağlamaktadır.

"Her şeyin bir nedeni vardır ve aynı şartlar altında, aynı nedenler, aynı sonuçları doğurur" biçiminde ifade edilen nedensellik, felsefi bir kavramdır (Şekerci, 2015: 54). Nesnelere, nedenselliğin de dâhil olduğu aklın yüklemiş olduğu kategorilerde, insan bilgisine elverişlidir. Özne-nesne ilişkisinin neden-sonuç ilişkilerinden bağımsız biçimdeki kavranışı olanaksızdır.

Özne-nesne ilişkisindeki öznelliğin algısal olarak değil de kuramsallıktaki nedensel bir problem olarak incelenmesi mümkündür (Karaca, 2016: 6). Nedensellik kavramı üzerine David Hume, kapsamlı araştırmalar yapan önemli bir filozoftur. Hume, nedenselliği *ön kabul* olarak görmemiş, kavramı kökeninde incelemeyi tercih etmiştir. Hume'un da içinde olduğu empiristlere göre esas tez; bilginin tüm kaynağının deneyim olmasıdır. Deneyim ile izlenimler; izlenimler ile idealar oluşur (Üner, 2014: 101). Locke'un epistemolojisinde idelerin ilk özelliği onların hafızada depo edilemez oluşlarıdır. İdelerin birbiri arkasından yığıldığı bir depo olmayan hafıza, yalnızca daha önce kavranmış idelerin yeniden canlandırıldığı güçtür (Kılıç, 2014: 461).

Özgür iradecilik insani algılamayı ve algılanan nesnelere insan algısı tarafından biçimlendirilen imajlarını başlıca problem hâline getiren algı teorilerini derinden etkilemiştir (Özkan, 2013: 154). Evrendeki her şeyin belirgin kurallar doğrusunda hareketini savunan ise determinizmdir. Kavramı ilk kez William Hamilton (1788-1856), Hobbes (1588-1679) doktrinini kendinden önceki fatalist -yazgıcı- anlayışlardan ayırt etmek için kullanmıştır (Çelebi, 2005: 179). Evrende meydana gelen her olayı maddi veya manevi sebepler zorunluluğunda ileri süren (Şahin ve Belge, 2016: 440) determinizme göre insan eylemlerinde özgür değildir. Evrende akılsal bir yapı olması, belirli nedenler ya da durumların bilgisini; o nedenler ya da durumların ortaya koyduğu olayların bilgisinde mümkün kılmaktadır. Determinizm, en değişmez anlatımını Spinoza'da bulmaktadır. Tanrı'yı tek, zorunlu, hareketsiz, bağımsız, sonsuz, mükemmel, basit ve ölümsüz olarak tanımlayan Spinoza; panteist bir anlayışa ulaşmıştır. O, tüm evrende, mutlak bir determinist düzen olduğunu savunmuştur. Spinoza'ya göre; düşüncelerimiz, toplumsal davranışlarımız, eylemlerimiz belli ölçülerdeki genel bir sisteme uyarlar. Bundan dolayı yaşadığımız evrende, özgürlük olgusundan söz edilemez (felsefe.gen.tr, 2021).

3. Görecilik - Saltçılık

Mutlak anlamda doğru olduğu evrensel ölçekte kanıtlanabilir nesnel hakikat bilgisinin peşinde olup; dünyaya ilişkin tüm bilgi ve inançlarımızın bir esasa dayanması gerektiğini savunan saltçılıktır. Bu türden başlangıç noktalarına ulaşmanın imkânsız olduğu ve dolayısıyla tikel, öznel, görece ve gerçek anlamda temellendirilemeyen dikotomik epistemoloji (Yaran, 2004: 27) sosyal bilimlerdeki en temel karşıtlıklardan birisidir. Görecilik, sadece bir yargı konusu değil, aynı zamanda pratik şuurun/bilincin de meselesidir. Çünkü bu, ne yaptığımız ve neye inandığımız hakkındadır. Comte'dan Postmodernizme, sosyologlar bir tür göreciliği kucaklarlar ve bunu saltçılığa karşı farklı gerekçelerle konumlandırırlar. Nitekim Emile Durkheim'a göre, bir eylemin doğru veya yanlış olarak hükmünü veren toplumdur. Öldürme, savaş zamanında meşru bir eylemdir; fakat barış zamanında mahkûm edilir ve cezalandırılır. Bu da eylemin hem tanımlanmasındaki hem de denetlenmesindeki değişkenliği gösterir. Bu yüzden eylem, kültüre göre doğru veya yanlıştır; kültürler de değişiklik arz ederler (Stedman-Jones, 2014: 178-197). Görecilik, nesnel gerçekliğe -öznel boyutta- bilgi ve kültürel olarak ulaşılabileceğini olumlayan saltçılığın aksine, eylemsel aktörlerin bilinç yönelimlerinin değişkenliğinde ortaya çıkmaktadır.

Göreceli anlayışta herhangi bir teori, düşünce, önerme ya da model; içinde biçimlendirildiği şartlardan bağımsız olarak araştırılmaz (Kara, 2012: 6). Görecilik normlar ve ahlaki değerler için hiçbir ortak standart olmadığını; tikel toplumsal grupların ahlaki standartlarını, varlık gösteren tek standartlar olarak öne sürmektedir. Ahlaki değerleri karşılaştırmaya yönelik bütün önerme ve yargıları anlamsız duruma getirerek (Altunışık, 2018: 275) yalnızca özdeğin -giderek düşünen öznenin- *Benin* bile varlığını doğrulayamaz. Çünkü hiçbiri duyusal-algının nesnesi değildir (Yardımlı, 2013: 8-11). Öznelerarasılık ise dil yoluyla gerçekleştirilen nesnelleşmeleri sabitlemektedir. Diğer bir anlatımla, bir nesneye gönderim yapıldığında; aynı dil öğrenilmiş ve o

dili aktif olarak kullananlar ile ortak bir dünyaya gönderim yapılmış olunur (Anlı, 2013: 151). Hakikatin inanç ve olgusal değerler üzerinden dil olarak inşa edildiği tikel/tümel ayrışması, öznenin *Benlik* oluşumundaki varlığını da konumlandırmaktadır.

Bilgi, görünümün yeniliğini, görünümdeki yarılmanın içerisinde sürekli olarak kuran şeydir. Bilgi gerçekten de görünümün ötesine geçen, kötücül bir şekilde onu tahrip edip soruya tabi kılan, onun gizlerini elinden alan şeydir. Dünya özü itibarıyla, kendilerinde bilinemez olan ilişkilerin, duyuların kaosunun biçimsiz ve dile getirilemez dünyasıdır (Foucault, 2012: 207-212). Levi-Strauss'a göre her ideoloji ardında, daha önceki ideoloji birikimleri vardır ve hepsi de zaman içinde birbirinde yankılanmaktadır (Güngören, 2013: 181). İdeolojide insanlar, gerçek var olma koşullarını ve dünyalarını; benliklerine temsil yapmazlar. Orada kendilerine yapılan temsil, bu var olma koşullarındaki davranışlardır. Fakat somut özneler için ideoloji vardır ve özne kategorisi her ideolojinin kurucu kategorisidir (Althusser, 1989: 71-75). Doğru ise; tüm kültürel, sosyal, moral ve politik şekillerin sabırlı bir gözlemlemesine dayanır. Bu durumda onun henüz tam olarak ispatlandığı söylenemez. İkinci olarak; görecelik durumunun deneysel özelliğinin büyük önemi vardır. Bu da farklılığın gözlemlenmesidir. Bu, rölativist için en güçlü delildir. Bununla birlikte, göreciliğin merkezi savı deneyselliğe dayanmıyorsa, bu ne tür bir savdır? Bu, mantıki olarak doğrudur. Çünkü şayet her şeyin göreceli olduğunu reddediyorsak bir çelişkiye düşmüyoruz demektir. Bu savın sahip olduğu epistemolojik statüdeki (Stedman-Jones, 2014: 181) zaman/mekân düzlemi, insanların kendi dışsallığındaki soyut/somut argümanlar tarafından inşa edilmektedir.

Bireyin kendi dışındaki kişi ya da sosyal grupların varlığını göz önünde bulundurması (Akyüz, 2007: 16) tarihsel süreçlerde gerçekleşir. Kendisini doğrudan göstermeyen *varoluş* gerçeği; yalnızca bilmenin, anlatılanın sınırında *dolaylı* biçimde hissettirir (Sarıoğlu, 2008: 247). Varlığın hakikatiyle düşünmeyi, insanın özüne ulaşabilmek için bir yola çıkarmak; kendi hakikatinde varlığın düşünülmesi içindir. *Varlık ve Zamanda* denenilen düşünme, buna ulaşmak için yoldadır. Var olma diye adlandırılan, her şeyden önce, Varlığın hakikatinde yer olarak tecrübe edinilen ve bu gerçekliğe uygun olarak düşünülendir (Heidegger, 2009: 14-15). Hakikatteki hiçbir metafizik belirlenim - Heidegger'in onto-teolojisindeki metafizik ötesinden bizlere hatırlattığı belirlenim dahi- logos yetkisinden az çok dolaylıdır (Derrida, 2014: 20). Habermas'a göre hakikat, bizzat rasyonel diyaloga bağlıdır. İletişimi -kişi düzeyinde- nevroitik olmayan ve grup düzeyinde ideolojik olmayan biçiminde değerlendirebilmeye doğrudan bağlantılıdır. Hakikat önermelerin değil, varsayımsal bir ideal konuşma durumundaki tartışmaların sonucudur (Giddens, 2013: 90). Eğer öz-bilgi, kişinin hakiki benliğinin farkına varmasına ve otoritelerin dayattığı "yabancı bir benliği" içe yansıtma yerine, hakiki benliğini geliştirmesine hizmet ediyorsa; büyük bir insani değere sahiptir (Fromm, 2017: 126-127).

Foucault'a göre; doğrudan Tanrı tarafından verilen ve muhtemel olarak da resme benzeyen acayip şekillerde kendini gösteren İbrani yazısındaki ilk dil; evrenin belirgin bir suretiydi. Bu dil, şeylerin tüm anlamında saydam bir göstergedir, çünkü onlara benzerlik gösterir (2016: 11-12). Kant'a göre görünüm, "empirik görünüm nesnelere"dir. Fakat kendini gösteren bu şeyler aynı zamanda, kendini görünümde gizleyen şeylerin beyan edici görünümüdür. Empirik görüde kendini gösterenler (Heidegger, 2011: 30-32) sembolize ettiğimiz şeyde saklıdır. Yüz ifademizi düşüncelerimiz, davranışlarımızı da duygularımız o kadar etkiler ki; insanlar bu işaretleri gözleyerek, bizi dinlemekten ziyade, ruhsal durumların önemli bilgilerine erişirler (Fromm, 2014: 28-33). İnsan iradesinin özgürlüğünü neden-sonuç ilişkisinde sabitleyen determinist anlayışla,

insani algı tarafından oluşturulan –olgusal- gerçeklik arasındaki diyalektik süreç tartışma konusu olmaya devam etmektedir.

Siyasal-tarihsel çözümlerlerin oldukça sık düşülen yanlış, organik olan ile geçici olan arasında görülen ve tam olarak kavranamayan ilişkidir. Böylece, dolaysız nitelikte ortaya konulan dolaylı işleyen nedenlerdir. Ayrıca dolaysız nedenlerin, münferiden etkin oldukları ileri sürülür (Gramsci, 2016b: 67). Zihnimizin doğal olduğu düşünülmesi gereken bir eğilimiyle tarihsel süreklilik, zaman içinde ardışıklık içeren her nesnede; kendiliğinden olaylara yönelir ve durumlarla ilgilenmez. Bu eğilim kimi bilginlerde durum denilebilecek şeyin tüm anlamını yitirmesi raddesine varır; ya da olayların içinden çıktığı durumlara özel bir rol vermemekle kalınır (Saussure, 2014: 222-223). Modern düşüncedeki şeylerin tarihi ve insana özgü tarihsellik, Aynı'yı kazan mesafe ve onu dağıtan; kendinin iki ucundaki açıklık ve ifşa edendir. Modern düşüncede zamanın düşünülmesi –onu kendine köken ya da geri dönüş olarak vaat etme, ardışıklık olarak tanıma- derin uzaysallıktaki bu olanaktır (Foucault, 2013: 471-474).

Salt olanı reddetmek suretiyle göreciliği yapısal öğelerde negatif olarak tanımlamanın, pozitif olarak tanımlamaktan daha kolay olduğu açıktır (Stedman-Jones, 2014: 181). Levi-Strauss (2013) *Yapıyı* empirik tarzda gözlenebilecek bir olgu olmaktan ziyade, bir toplumu veya kültürü anlaşılır kılacak metaforik bir algılama tarzı olarak tasvir etmektedir. Ona göre sosyal yapı; deneysel gerçeklik dışında, bu gerçekliğin üzerine kurulmuş modellerle ilişkisi olan bir kavramdır. Bir toplumdaki bireylerin anlaşmasına dayanan *yapıdır*. Ancak yine de bireysel iradeyi aşan, bireyin irade ve arzusunun teklifiğinde oluşturulamayacak ve üstelik yok edilemeyecek de bir sistemdir. Yapı bilinç dışıdır ve yapının iradesi bireyin iradesini kuşatmaktadır (10-11). Tüketim toplumu aynı anda, hem bir baskı ve ilgi hem de bir barışsever ve şiddet toplumdur. Barışçılaştırılmış gündelikliğinde, sürekli tüketilen şiddetle ve örtülü şiddetle beslenmektedir (Baudrillard, 2010a: 128). Bugünkü küresel kültürün dinamikleri, düşüncelerinin iletilmesinde, büyük ölçüde güçlü iletişim teknolojileriyle donatılmış global medya tarafından yönlendirilmektedir. Öyle ki, düşünülen program içerikleri dahi en kapalı toplumların kültür dokusuna uyum sağlayacak biçimde dizayn edilmiştir. Ticaret hacminde genişlemeye engel olan; dil, toplumsal koşullar ve din gibi kültürel farklılıkların aşılmasını sağlamıştır (Çapcıoğlu, 2017: 253-254).

Sahip olunan şeylere sahipsizlik gösterilmesi gizlemek (dissimuler); sahip olunmayana sahiplik gösterilmesi ise simüle etmektir. Birincisi, şu an burada olmayan bir varlığa; diğeri ise şu an burada bulunan bir yokluğa göndermektedir. Fakat bu olaylar, görüldüğünden daha da karmaşıktır. Çünkü, -miş gibi yapmak simüle etmek değildir. Yatağa uzanıp hastaymış gibi yapan kişi, bizi hastalığına inandırmaya çalışır. Bir hastalığın simüle edilmesi ise kişinin kendisinde hastalıkla ilgili belirtilerin görülmesidir. O hâlde gizlemek ya da –miş gibi yapmanın gerçeklik ilkesine bir zararı olamaz. Gerçeklikle bunlar arasında, sürekli gizlenmeye çalışılan çok belirgin bir fark söz konusudur. Oysaki simülasyon, bu *gerçekle sahte-gerçekle düşsel* arasındaki farkın yok edilmesine çalışmaktadır. Bir şeyleri gizlemeye çalışan göstergeler aşamasında, gösterilecek bir şeyler kalmadığında; gizleyen göstergeler aşaması bir geçiş noktasıdır. Çünkü birincilerin gönderdiği, ideolojilere mahsus bir sır ve hakikat teolojisidir. İkinciler ise bir simülakrlar ve simülasyon çağını işaret ederler. Bundan böyle görünürde, ne kendi kullarına sahip çıkabilen bir Tanrı'dan; ne de gerçekle yapay ve gerçekle sahte bir usule gidilerek, canlandırılmış gerçekliğin ayrılmasını sağlayan bir kıyamet olasılığından bahsedilebilir. Zira her şey, zaten ölmüştür. Kıyamet Günü beklenmeksizin, dirilti olarak hayata döndürülmüştür (Baudrillard, 2010b: 15-21). Hâlbuki görecilik; genellikle "gerçekliğin ve hakikatin mutlak tanımı yoktur" anlamına gelecek

şekilde kullanılır. Bundan dolayı da neyin doğru ve gerçek olduğu basitçe insanların onları nasıl iddia ettiği ile ilgilidir (Stedman-Jones, 2014: 181).

4. İdealizm - Materyalizm

Olay ve olguların açıklanması, bunların sosyal bağlarının ortaya çıkarılması, aralarındaki (Altuntaş, 2015: 28) fenomenal dünyadadır. Bu dünya aklın eylemlerin temeli olması itibarıyla, insanoğlunun bir parçasına ilintili değerler ve edimlerin özgürlüğü dünyasıdır. Böylece olgu ve değerler zorunlu olarak birbirinden ayrılır. Olgular değerleri belirleyemez ve bu yüzden de amaçlı edimler akıl ve değer alanı olan insan yaşamını belirleyemez (Walsh, 2014: 253-254). Öte yandan, *anlık dışı* dünya biçiminde düşündüklerimiz; insan anlığınca bilinçli bir yaratıcı faaliyetin ürünü şeklinde yorumlanamaz (Copleston, 2010: 14). Algı, hem özne hem de nesne açısından bir aşamayı mümkün kılmaktan uzaklaşır. Her özne, kendi algısını esas aldığı sürece, kendi yaşamının tek yargıcı ve efendisi olarak görülebilir. Dolaysız duyusal ve algı, sadece öznel zemininde var olabilir. Nesne açısından durum ise, bütün algı içeriklerinin her çeşit hiyerarşik süreçten kaçan bir oluş süreci ve akışkanlık oluşturmalarıdır (Orman, 2015: 15-17). İdeal olgular, göreceli değerler gerçekliğinde; insan/toplum fenomeni, bilgi/bilinç farkındalığı oluşturmaktadır. Schopenhauer (2015) düşüncesine göre, nesnel bir özneye münasebeti içerisinde vardır, dışarıda öznenin bağımsız değildir. Duyumların karmaşık kütlelerini tanımlanabilir nesnelere dönüştüren belirli bir mekân ve zaman içerisinde toplama ve yerleştirme süreci -bu onları bizden gerçekten bağımsız şeyler hâline getirmez. Zihin onları tasnif eder ve onlar zihin için kümeler ayrılır. Zihin onlara yer tayin eder ve onların yeri zihne göre belirlenmiş olur. Nesnelin bütün varlığı, hissi özü-cevheri ve onlara verdiğimiz suret bize bağlıdır, bize nispetlidir (132-133). Saussure, gösterge içinde gösteren ve gösterileni ayırmıştır -onları *kavram* ve onun akustik imgesi olarak düşünmüştür. Bir yandan, gösterenin adlandırdığı herhangi bir gönderene göre keyfi niteliğini -bir başka deyişle kavramın kendi sesinden ayrılabilirliğini vurgulamıştır. Diğer yandan dilin basit bir adlandırma süreci olmadığını, gösterenlerin her birinin anlambilimsel (semantik) değerlerini ancak *langue*'nin yapısı içindeki farklı konumları ile kazandıklarını belirtmiştir (Anderson, 2004: 56-57).

İdealizme göre varlık, düşünce yapısından bağımsızdır. İdealizmde mutlak gerçek, fiziksel olmaktan ziyade ruhsaldır. İnsanın bir nesne olarak başlıca amacının; kendi doğasını göstermek ve anlatmak olduğu ileri sürülmüştür (Erkılıç ve Himmetoğlu, 2015: 96). Dolayısıyla özne-nesne arasında hiçbir yolla kapanmayan boşlukta ortaya çıkan şüphecilik, nesnenin özne algısında eritilmesiyle sona erecektir (Esenyel, 2011: 156). İdealizm, dışımızdaki objeler varlığının bilinemez ve şüpheli olduğunu -bilen *Bene* bağlı olan *Ben*-olmayanı- dillendiren (Küçükparmak, 2017: 12) doğanın özdeşliğidir. *Tin* doğanın bu özdeşliğinin ayrılmaz bir parçasıdır (Bektaş, 2017: 334). İdealizm, ideaların gerçekliğinden tinsel mutlaklığa erişirken, duyumsal nesnel kendilerini öznel olgularda uslamaktadır. Evrendeki -şeyler, öznenin bilincinde duyumsal/zihinsel olarak yer aldığı anda, maddesel gerçeklik düşünsel gerçekliğin önüne geçmektedir.

İdealist felsefede *idealar* olan düşüncelerden yola çıkan gerçeklik, maddi güçlerde değildir. Düşüncenin dışındaki gerçeklik, maddeciliğin tam karşısındadır. Böylece, bu yaklaşımda gerçeklik; metafiziği -özünü- temel alıp, gerçekliği düşüncelere bağlamaktadır (Söylemez, 2017: 739). Eflatun'un (M.Ö. 428/427-347) Eski Yunan'da - Hegel'in (1770-1831) Alman ekolündeki öğretilerinde idealizmin farklı bir biçimine rastlanır. Onlara göre doğa, zihinden bağımsızdır. Bu filozofların uslamasında dünyayı oluşturmuş nesnelere duyularımızla teker teker algılarız.

Fakat duyumsal deneyim yüzeysel bir bilgi vermektedir (Boguslavsky vd., 2001: 28-29). Duyularımızda evren; olguların ve olayların, seslerin ve renklerin sonsuz çeşitliliğindedir. Tüm şeylerin maddesel bir kök-nedeni olması gerekliliği evrenin maddeden meydana gelmesinden kaynaklanmaktadır (Heisenberg, 1993: 45). Kurgusal felsefe, Eleştirel Eleştiri ile doruk noktasına ulaşmıştır. *Eleştirel Eleştiride*, Hegel'in mutlak Tin'i mutlak Tin'ine zıt biçimde, dünya ile çözülemez birliğinde değildir. Fakat dünyaya karşıtlığında gelişen kendi bilincine indirgeyerek; ve insanla ilişkileri bütününde kendi bilincindedir. Tikel ve dolayısıyla kendinin varlığına uygunsuz gerektirimler olarak son verdiği soyut gruplar durumundadır. Bu durum Hegelci felsefenin, kurgusal özelliğini daha da keskin hâle getirmiştir (Marx ve Engels, 2003: 288-289).

Kant, diyalektik kavramını boş bir kavram çatışması, yanılta "görüntü mantığı", insanın kendisini yanılması anlamında kullanır. Bu yanılma, bu yanılısma insan aklının yapısı gereğidir; insan bundan kaçamaz. Anlayış yetisi, hep bir koşullar kümesi içerisindedir. Duyu verilerinin zaman ve uzam a priori formları içerisinde kavramaya, bilmeye çalışırken; akıl anlayış yetisini aşarak koşulsuz olana ulaşmak ister (Tuğcu, 2001: 57-58). Antik Yunan ve Hegel felsefesinde belirli bir dizge biçimine ulaşan diyalektik düşüncede (Özçınar, 2013: 95) doğa olaylarının hiçbirisi; tek başına, çevresinde gerçekleşen olayların dışında araştırıldığında anlaşılabilir (Politzer, 2000: 58). Platon'un hayalini kurduğu şey göstergesiz bir bellektir. Sınırdan yoksun bir bellek; bellek değil, kendine mevcudiyetin sonsuzluğu olacaktır. Belleğin zorunlu olarak ilişki içinde bulunduğu mevcut olmayana hatırlamak için göstergelere gereksinim duyulmaktadır. Diyalektiğin hareketi buna tanıklık etmektedir (Derrida, 2016: 99). Diyalektiğin babası Heraklitos "Hiçbir şey hareketsiz değildir; her şey akar; aynı ırmakta iki kez yıkanılmaz, çünkü ırmak art arda gelen iki an içinde asla aynı ırmak değildir; bir andan ötekine değişmiştir; başka olmuştur" demiştir (Brooks ve Pickard, 2012: 10). Düşüncenin bu diyalektik yöntemi, doğadaki olayları sürekli bir hareket içinde gören ve doğanın karşıt güçlerinin karşılıklı birbirlerini etkilemeleri sonucunda; doğanın kavranmasının diyalektiği biçiminde gelişmiştir (Stalin, 2009: 13).

Marx ise diyalektik yöntemini şu şekilde ifade etmiştir (Stalin, 2011):

Benim diyalektik yöntemim, Hegel'inkinden yalnızca temelde farklı değil, ayrıca öz olarak onun tam karşıtıdır. Hegel'e göre 'ide' adı altında bağımsız bir konu (subject) hâline bile dönüşen düşünme süreci, gerçeğin yaratıcısıdır ve gerçek 'ide'nin fenomenal (dış-olaysal) biçimidir. Bana göreysen, bunun tersine düşünme süreci, insan kafasında yansıyan ve düşünce kavrayamayarak, kaba materyalizme saplanmaları, bu rollerin önemlerini hemen hemen sıfıra indirgeyerek, partiyi pasifliğe ve zayıflığa mahkûm etmeleridir (3-4).

Hem analitik felsefi çalışmalarda hem de disiplinlerarası çalışmalarda, fenomenal bilince fizikalist/materyalist bir açıklama getirilmesi –onun ontolojik yapısını ya da doğasını- "Var olan her şey maddidir/fizikseldir" ilkesiyle açıklama çabasıdır (Arıcı, 2014: 5). İdealizmin aksine materyalizmi kesin ve spesifik şekillerde tanımlamak mümkün değildir. Bunun sebebi materyalist sosyolojinin, sosyal dünyanın maddi şartları ve niteliğinin bir materyalist teoriden diğerine değişiklik göstermesi olarak görmesidir (Walsh, 2014: 268). Materyalizmin temellerine ilişkin Timpanaro'nun en genel tanımında, doğanın akla öncüllüğü ya da fiziki düzeyin biyolojik düzey karşısındaki ve biyolojik düzeyin sosyoekonomik ve kültürel düzey karşısındaki öncüllüğü anlaşılmaktadır (Williams, 2013: 128-129). Materyalizm, sezgiden başka varlık gösteren objektif gerçeklikler olduğunu kabul eder (Aydeniz, 2010: 64). Bilimsel mantığın haricinde geçerli bir bilgiyi onaylamayan (Özdal, 2002: 44-45) materyalizm; gözlem, deney ve araştırmalarla kazanılan bilimselliğin (Şahin, 2017: 9) yaşamda hedeflenen amaçlara yüklenen anlamıdır (Cengiz ve Özkara, 2016: 31). Materyalizm, maddenin var olması gerçekliğini sezgisel bilgidir

ayırarak; evrenin sonsuzluğuna, bilimsel bilginin öncülünde -bireye empirik ve yaşamsal döngüler sunarak- tarihsellik oluşturmaktadır.

Bireye özgü davranışları psikoloji, sosyal davranışları ise siyaset teorisi açıklamaktadır. Böyle bir bakış açısında, materyalist bir yaklaşım olduğu söylenebilir (Vatansever, 2017: 407). Mevcut hayatın maddi üretimi, materyalist tarihin kavranışındadır. Başlıca süreci geliştirmek için, üretim tarzının oluşturduğu ilişkiler, tarihin esası olarak kabullenilir. Bu biçimin, Devlet etkinliğine dönüşmesini irdelemek; dinin, bilincin, ahlakın ve felsefenin ürünlerini açıklamaktır. Bunun nedeni ise bilinçte değil, varlıktadır; bireyin yaşamsal ve empirik gelişimindedir (Lefebvre, 2006: 49-51). Materyalist felsefenin savunucuları evrenin ezeliğini felsefelerinin temeli yapmışlardır (Taslaman, 2008: 29). Duyumlar ile algılanan süreçler, varlıklar veya muhtevalar gerçektir. Evren; gaye, zekâ ve nihai sebeplerce yönetilemez ya da yönlendirilemez (Yüce, 2012: 2172). Maddi süreçler ya da mekanizm (entities), her şeyin değişmez sebebidir. Zihni mekanizmlerde sebep maddi mekanizmlerdir ve doğüstü hiçbir şey yoktur (Poleter, 2017: 22). Bu sosyal gerçeklik onun doğasının sadece insan bilincine, hareketin örgütlenmesine ve sosyal ilişkilere ait olduğu konusunda ısrarcıdır. Bunun yerine materyalizm toplumun varoluşsal konumunu, sosyal hayatın örgütlenmesi ve belirlenmesinde merkezi bir şekilde görmede ısrarlıdır (Walsh, 2014: 268-269).

Marksist kuramda, tam anlamıyla gelişmiş kapitalizmin feodal dönemin emek koşullarıyla uyumsuz olduğu kabul edilmektedir. Gelişmiş kapitalizm hareket serbestisi olan ve emeğini uygun gördüğü şekilde satabilecek, resmen (kanunen) özgür işçileri gerektirir (Taylor, 2017: 254). Küreselleşmenin etkileri, ulusal ekonomiler içinde sıklıkla rastlanan tekel ya da oligopollerin oluşumunu bozmaya eğilimlidir. Kapitalist üretimin çok sözü edilen tekelleşme eğilimi aslında muhtemelen şimdi altı kazılan devlet ve sermaye arasındaki iş birliğine dayanıyordu (Giddens, 2002: 93). Kant'a göre hukuk normlarının yapılandırılması, değişik açılardan hem bağlayıcı hem de özgürlük kanunları biçiminde ele alınabilmektedir (Habermas, 2017: 169). Kapitalizmin tutkularıyla maddi refahta görülmedik ilerlemeler, israf, yoksunluk, kültürel bozulma, iş gücü ve kaynakların akıl dışı dağılımı da aynı sistemin getirdiği zorunlulukların sonucu olmuştur (Wood, 2012: 217). Marx tarihsel kaderi; kapitalizmi alaşağı etmek, onu daha ileri ve insani bir toplum formuyla değiştirmek ve inandığı uluslararası bir işçi sınıfı hareketine katılımla savunmuştur (Wood, 2017: 16). *Tarihi Materyalizm* teorisinde, *üretim tarzı* kilit terimdir. Ona göre; insanlar kanun kitapları yazmadan, yüksek bir kültür ve sanat oluşturmadan, fetihlere girişmeden ve tapınakları inşa etmeden önce; üretmek ve doğa etkilerinden korunmak zorundadır (Öz, 2008: 24).

Marks teorisine göre; sınıf toplumu, birbirini belirleyen tarihsel değişimler zincirinin ürünüdür (Giddens, 1999a: 29). Diyalektik materyalizm; sınıf mücadelesindeki bütün biçimlerde, bilimsel temellerde işçi sınıfı eyleminin yürütülmesinde doğru ve geçerli vasıtaların seçilip uygulanmasını sağlayan esas dayanaktır (Çubukçu, 2008: 11). Dahrendorf, Marx'da burjuvazi ile proletarya olarak beliren-çatışan sınıfları, yöneten ve yönetilenler olarak ele almaktadır (Uçar, 2014: 14). Kuramcılar ve tarihi sayesinde, burjuva siyasal pratiğin özelliğinin, kendi egemenliğini başkaları tarafından sağlama almak olduğu ileri sürülebilmektedir (Althusser, 2004: 165-166). Bugünkü daha acil problem tarihsel ve toplumsaldır. Her yerde hazır ve nazır pozitivizm ve bizatihi teoriden kaçış yoluyla bu problem Hegelci diyalektiği vurduğunda, Marksizan ideoloji teorisi üzerindeki sonuçları da aynı ölçüde ciddi olacaktır (Jameson, 2015: 310-314).

Marksizm öncelikle özneyi toplum tarafından üretilen ve toplumu destekleme eyleminde bulunan olarak algılamaktadır (Coward ve Ellis, 2008: 65). İnsan failerin, kendi davranışları üzerinde

düşünme ve bunları rasyonel biçimde denetleme yetileri; eylem kavramıyla ayrılmaksızın bağlantılıdır (Giddens, 2000: 244-245). Giddens'a (2005) göre Wittgeinstein'in da gösterdiği gibi, bir hayat tarzını anlamak, prensip itibarıyla ona ehliyetli bir aktör olarak katılabilmek demektir (15). Öznenin dünyadaki aşkınlığın merkezinde bulunma isteği ve kendini egemenliği altındaki yasalar aracılığıyla vazgeçilmez bir şey gibi görme olasılığı; nesneyi nedenselliği yıkan bir biçim, öznellikte derin yaralar açan bir şey, bir tılsım, bir fetiş gibi gizli bir şey olarak görmesini engelleyememektedir (Baudrillard, 2002: 112). Hakikate yönelik ilgi saf bir ilgi olmalıdır. Bu nedenle hakikat, tam da hakikat olduğu için, *Özne* her şeyi bir yana bırakıp coşkulu bir ilgiden ilham alarak hakikatin peşine düşmedikçe; şans eseri bir tesadüfle hakikati keşfedemeyecektir (Kılıçaslan ve Ateşoğlu, 2006: 189-191). Her şeyi sünger gibi emerek bir gönderene dönüşen toplumsal isimli kördüğüm; ne oldukları hem bilinen hem de bilinmeyen kitleler etrafında sürekli dönmektedir (Baudrillard, 2010c: 11). İnsan eylemlerine ilişkin kuramlar ortaya konması, tıpkı toplum kuramının meslekten toplum kuramcılarının bir buluşu olmaması gibi, bu kuramcıların ürettiği düşüncelerin de toplum yaşamı üzerinde etkide bulunması anlamına gelmektedir (Giddens, 1999b: 71). Evrendeki şeyler, öznenin bilincinde duyumsal/zihinsel olarak yer aldığı anda, maddesel gerçeklik düşünsel gerçekliğin önüne geçmektedir.

Sonuç

Görecilik, sadece bir yargı konusu değil, aynı zamanda pratik şuurun/bilincin de meselesidir. Çünkü bu, ne yaptığımız ve neye inandığımız hakkındadır. Felsefede saltçılık, varlık ve mutlak nicelikler bağlamında iddialarını ortaya koyan bir inanç formudur (Stedman-Jones, 2014: 196-197). Her insanın düşünme yetisi, tecrübe ettiği dünyanın ontolojisini - ideal dünyanın erekselliğini- anlamlar aracılığıyla özgür kılmaktadır. Tanrısal töz, duyumsal bilgilerin anlamları hakkında yaşam dünyasından kesin bir bilgiye ulaşmak için idealar oluşturmaktadır. Gerçekliğin problemini -özne ve nesne bağlamında- varlığın bilgisiyyle eleştirel düşünmek; sadece toplumsal bilinç tarafından değil aynı zamanda bireysel bilinç tarafından içselleştirilen algılamayla mümkün olmaktadır.

Görecilik doktrini sosyal bilimlerde aksiyom olarak görülür. Bu her zaman da böyle değildir. Görecilik teorisi önemle vurgulanır veya önemsizleştirilir. Böylece kendisi de sosyal ve tarihsel faktörlerin varlığına bağlıdır. Saltçılık, Tanrı fikri etrafında kristalize edilebilir veya daha seküler ve hakikat ve yanlışlık gibi tartışılmaz ve muntazam fikirleri kapsayabilir (Stedman-Jones, 2014: 194-197). Nesnel, nedensellik düzleminde, idelerin -insan algısı tarafından- maddi/manevi sebeplerinin bilgisini sağlamaktadır. Nesnel gerçeklik; düşünen öznenin herhangi bir düşünce, ahlaki değer öne sürerek dil üzerinden aktif olarak oluşturduğu hakikatin *Benlik* varlığıdır. İdeolojilerin birikimi, varoluş koşullarını, somut öznelere tarihsellik içinde dolaylı olarak hissettirir. Var olma, hakikatin ideal benliğini -tam anlamıyla- empirik görüde sembolize ettiği derin bilgiselliktir. Tarihsel süreklilik her nesnede -şeylerin insana özgü gerçeklik üzerine inşa edilmiş- bireyin iradesini kuşatmaktadır. Kültür unsurları, sahip olunmayan nesneye özgü hakikat denilebilecek şeyin tüm anlamını, dolaylı işleyen çözümlemelerde gizlemektedir.

İdealizm, izah edilmek için anlaşılacak zorunda olunan sosyal dünyanın; üyeleri açısından bilinç, anlam, değer ve amaçsal hareketin öznelarası ve kültürel bir dünyası olduğu argümanıdır. Materyalizm, toplumun doğasını belirleyen ve içinde yer alan sosyal aktiviteleri üreten örgütlenmelerinin tarihsel, ekonomik, politik, teknolojik ve yönetsel bir temele sahip gerçek ve objektif yapı ve kurumlardan oluştuğu argümanıdır (Walsh, 2014: 288). Algı, epistemolojik ön kabullere -bilinç harici- aklın yüklediği idelerin, gerçek anlamda dile getirilemez varoluş

koşullarını, kendi dışındaki logos'un varsayımsal özdeşliği olarak kavrayan gerçekliktir. Olgu ve değerler, bilinçli bir yaratıcı etkinliğin -bireysel öznellik düzleminde- oluş süreci olarak fenomenal dünyasının göstergeleridir. Zihin, göstergenin yapısı içindeki mutlak gerçeğin, öznel olgularda idealara bağlanmasıdır. Duyularımız öznenin bilincine, aklın yapısı gereği, zaman ve uzam mevcudiyetinin sonsuzluğu içinde gereksinim duymaktadır.

İnsanın idealar dünyası; nesneleşmiş toplumsallığını, neden-sonuç ilişkilerinin akli bir yapı ve belli ölçüleri olan tinsel gerçekliğine -bilinç yönelimlerini- kendi algısından- öncüllemektedir. Sosyal dünyanın maddi üretiminden bilincin ve felsefenin ürünlerini, bilimsel temeller üzerinden tarihsel ve toplumsal özneyi, ontolojik göstergelerin kendileri üzerinden düşünme tarzını anlamak; hakikate yönelik bir değerdir.

Kaynakça

- Akbulut, Ö. (2009). *Siyaset ve Yönetim İlişkisi: Kuramsal ve Eleştirel Bir Yaklaşım*. (2. Baskı). Turhan Kitabevi Yayınları.
- Akyüz, N. (2007). *Dinin Örgütsel İklimi: Dini Gruplar*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Althusser, L. (1989). *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*. (Y. Alp ve M. Özışık, Çev.). Birikim Yayınları.
- Althusser, L. (2004). *Güncel Müdahaleler*. (1. Baskı). (A. Tümertekin, Çev.). İthaki Yayınları.
- Altunışık, M. A. (2018). Bireysel-Toplumsal Farklılıklar ve Ahlâkî Görecelik Sorunu. *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(10), 261-282.
- Altuntaş, E. O. (2015). Aydınlanma Döneminden Günümüze Bilimsel Bilginin Temelindeki Ana Sorunsal: İdealizm-Materyalizm Tartışması ve Diyalektik Yöntem. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 12(47), 27-43.
- Anderson, P. (2004). *Tarihsel Materyalizmin İzinde*. (2. Baskı). (M. Bakırcı ve H. Gürvit, Çev.). Belge Yayınları.
- Anlı, Ö. F. (2013). Bir Karşıt-Bilim Tezi Olarak Dilsel Görelilik: Wittgenstein, Kuhn, Rorty, Feyerabend. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (15), 145-169.
- Arıcı, M. (2014). Materyalizm, Fenomenal Özne ve Ontolojik Statüsü. *Beytulhikme: An International Journal of Philosophy*, 4(2), 1-13.
- Aydeniz, H. (2010). Engels'in Materyalizmi ve Din Eleştirisi. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (33), 63-89.
- Baudrillard, J. (2002). *Çaresiz Stratejiler*. (1. Baskı). (O. Adanır, Çev.). Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Baudrillard, J. (2010a). *Tüketim Toplumu: Söylenceleri/Yapıları*. (4. Baskı). (H. Deliceçaylı ve F. Keskin, Çev.). Ayrıntı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2010b). *Simülakrlar ve Simülasyon*. (5. Baskı). (O. Adanır, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2010c). *Sessiz Yiğınların Gölgesinde: Toplumsalın Sonu*. (4. Baskı). (O. Adanır, Çev.). Doğu Batı Yayınları.
- Bektaş, O. E. (2017). Schelling'in Dinamik Doğa Tasarımı. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (23), 329-348.
- Berger, P. L. (2015). *Kutsal Şemsiye: Dinin Sosyolojik Teorisinin Ana Unsurları*. (5. Baskı). (A. Coşkun, Çev.). Rağbet Yayınları.

- Boguslavsky, B. M., Karpuşin, V. A., Rakitov, A. I., Çertikin, V. Y. ve Ezrin, G. I. (2001). *Diyalektik ve Tarihsel Materyalizmin Alfabesi*. (4. Baskı). Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Bourdieu, P. (2011). *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar*. (5. Baskı). (N. Ökten, Çev.). İletişim Yayıncılık.
- Brooks, M. ve Pickard, J. (2012). *Tarihsel Materyalizm ve Diyalektik Materyalizm*. (1. Baskı). Arya Yayıncılık.
- Copleston, F. (2010). *Sartre / Copleston Felsefe Tarihi*. (3. Baskı). (A. Yardımlı, Çev.). İdea Yayınevi.
- Coward, R. ve Ellis, J. (2008). *Dil ve Maddecilik*. (1. Baskı). (V. Kılıç, Çev.). Toroslu Kitaplığı.
- Çapar, D. (2017). Metafizik ve Epistemoloji Bağlamında Etik Teorisi. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 4(4), 181-185.
- Çapcıoğlu, İ. (2017). Küreselleşme Sürecinde Kültürün ve Dinin Değişen Görünümleri. *Journal of Islamic Research*, 28(3), 247-264.
- Cengiz, H. ve Özkara, B. Y. (2016). Materyalizm, Öz-Benzeşim ve Bireyselciliğin Kişiselleştirilmiş Reklam Kampanyalarına Yönelik Tutumlar ve Bu Kampanyaları Sosyal Ağlarda Paylaşma Niyeti Üzerindeki Etkileri. *Business & Management Studies: An International Journal*, 4(1), 24-47.
- Çelebi, E. (2005). David Hume'da Psiko-Epistemolojik İlke: Nedensellik. *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 20(20), 173-202.
- Çubukçu, A. (2008). *Teoride ve Eylemde Diyalektik Materyalizm*. (4. Baskı). Doğa Basın Yayın.
- Derrida, J. (2014). *Gramatoloji*. (2. Baskı). (İ. Birkan, Çev.). Bilgesu Yayıncılık.
- Derrida, J. (2016). *Platon'un Eczanesi*. (1. Baskı). (Z. Direk, Çev.). Alfa Basım Yayım.
- Erkılıç, T. A. ve Himmetoğlu, B. (2015). İdealist Felsefenin Eğitim Yönetimine ve Klasik Yönetim Yaklaşımlarına Etkileri. *Anadolu Journal of Educational Sciences International*, 5(2), 94-108.
- Esenyel, A. (2011). İdealizm ve Kant'ın Uzam Görüşü. *Kayı: Uhudağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi*, (17), 149-162.
- Esgin A. (2015). Sosyal Bilimci mi, Yoksa Doksalog Teknisyenler miyiz? Türkiye'deki Bazı Sosyoloji Pratikleri Üzerine Eleştiriler. *Sosyoloji Konferansları-Journal of Economy Culture and Society*, 2(52), 191-220.
- Foucault, M. (2012). *Bilme İstenci Üzerine Dersler: Collège de France Dersleri (1970-1971)*. (1. Baskı). (K. Eksen ve F. Taylan, Çev.). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Kelimeler ve Şeyler: İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi*. (4. Baskı). (M. A. Kılıçbay, Çev.). İmge Kitabevi Yayınları.
- Foucault, M. (2016). *Bu Bir Pipo Değildir*. (12. Baskı). (S. Hilav, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Fromm, E. (2011). *Özgürlükten Kaçış: Faşizm, Demokrasi ve Özgürlük Üzerine*. (6. Baskı). (Ş. Yeğin, Çev.). Payel Yayınları.
- Fromm, E. (2014). *Rüyalar Masallar Mitler: Sembol Dilinin Çözümlemesi*. (A. Arıtan ve K. H. Ökten, Çev.). Say Yayınları.
- Fromm, E. (2017). *Olma Sanatı: Oto-Analiz, Öz-Farkındalık ve Meditasyon Üzerine*. (2. Baskı). (O. Düz, Çev.). Say Yayınları.

- Gadamer, H. G. (2008). *Hakikat ve Yöntem*. (1. Baskı). (H. Arslan ve İ. Yavuzcan, Çev.). Paradigma Yayıncılık.
- Galletta, A. (2012). *Mastering the Semi-Structured Interview and Beyond: From Research Design to Analysis and Publication*. NYU Press.
- Giddens, A. (1999a). *İleri Toplumların Sınıf Yapısı: Marksist Yaklaşımın Eleştirisi*. (Ö. Baldık, Çev.). Birey Yayıncılık.
- Giddens, A. (1999b). *Toplumun Kuruluşu: Yapılaşma Kuramının Ana Hatları*. (1. Baskı). (H. Özel, Çev.). Bilim ve Sanat Yayınları.
- Giddens, A. (2000). *Siyaset, Sosyoloji ve Toplumsal Teori: Toplumsal Düşüncenin Klasik ve Çağdaş Temsilcileriyle Hesaplaşmalar*. (1. Baskı). (T. Birkan, Çev.). Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2002). *Sağ ve Solun Ötesinde: Radikal Politikaların Geleceği*. (1. Baskı). (M. Sözen ve S. Yücesoy, Çev.). Metis Yayınları.
- Giddens, A. (2005). *Sosyal Teorinin Temel Problemleri: Sosyal Analizde Eylem, Yapı ve Çelişki*. (1. Baskı). (Ü. Tatlıcan, Çev.). Paradigma Yayıncılık.
- Giddens, A. (2013). *Sosyolojik Yöntemin Yeni Kuralları: Yorumcu Sosyolojilerin Pozitif Bir Eleştirisi*. (2. Baskı). (Ü. Tatlıcan ve B. Balkız, Çev.). Sentez Yayıncılık.
- Güngören, A. (2013). *Dil ve Büyü: Levi-Strauss Üstüne On Bir Deneme*. (1. Baskı). Dost Kitabevi Yayınları.
- Gramsci, A. (2016a). *Hapishane Defterleri*. (A. Özüpek, Çev.). Yason Yayınları.
- Gramsci, A. (2016b). *Modern Prens*. (1. Baskı). (M. Ayseli, Çev.). Siyah Beyaz Kitap.
- Habermas, J. (2017). *"Öteki" Olmak "Öteki"yle Yaşamak: Siyaset Kuramı Yazıları*. (9. Baskı). (İ. Aka, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Heidegger, M. (2009). *Metafizik Nedir?* (Y. Örnek, Çev.). Türkiye Felsefe Kurumu Çeviri Dizisi: 1.
- Heidegger, M. (2011). *Varlık ve Zaman*. (2. Baskı). (K. H. Ökten, Çev.). Agora Kitaplığı.
- Heidegger, M. (2013). *Olmaya Bırakılmışlık*. (1. Baskı). (M. Keskin, Çev.). Avesta Basın Yayın.
- Heisenberg, W. (1993). *Fizik ve Felsefe (İdealizm: Determinizm'den Olasılığa Doğru / Diyalektik: Olasılık'tan Determinizme Doğru)*. (2. Baskı). (M. Y. Öner, Çev.). Bütün Yayın Hakları Yılmaz Öner'e aittir.
- http://www.felsefe.gen.tr/felsefe_akimlari/determinizm_belirlenimcilik_nedir_ne_demektir.asp adresinden 21.12.2021 tarihinde alınmıştır.
- Jameson, F. (2015). *Diyalektiğin Birleştirici Güçleri*. (1. Baskı). (B. Doğan, Çev.). İthaki Yayınları.
- Kara, O. (2012). Paradigma ve Paradigma Benzeri Yaklaşımların Sosyo-Kültürel ve Tarihsel Arka Planı: Bilim Öncesi Dönemden 1870'lere İktisadi Doktrinler. *Akademik Bakış Dergisi*, (32), 1-18.
- Karaca, Ç. (2016). Aydınlanmanın Bilimsel Temeli ve Determinizm. *Felsefelogos*, 20(3), 156-170.
- Kılıç, C. (2014). John Locke: Bilginin Kaynağı ve İdeler Sorunu. *EKEV Akademi Dergisi*, 18(58), 455-468.
- Kılıçaslan, E. A. ve Ateşoğlu, G. (2006). *Fichte-Alman İdealizmi I*. Doğu Batı Yayınları.

- Kineşçi, E. (2017). Düşünümsel Sosyoloji Açısından Zygmunt Bauman Sosyolojisi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 19(33), 61-70.
- Kothari, C. R. (2004). *Research Methodology : Methods & Techniques* (Vol. 2nd rev. ed). New Age International.
- Koytak, E. (2012). Tahakküme Hükmetmek: Bourdieu Sosyolojisinde Toplum ve Bilim İlişkisi. *Sosyoloji Dergisi*, 3(25), 85-101.
- Küçükparmak, A. (2017). Kant'ın İdealizmi Reddi. *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 11-25.
- Lefebvre, H. (2006). *Diyalektik Materyalizm*. (1. Baskı). (B. Yıldırım, Çev.). Kanat Kitap.
- Marx, K. ve Engels, F. (2003). *Kutsal Aile ya da Eleştirel Eleştiri'nin Eleştirisi: Bruno Bauer ve Hempalarına Karşı*. (3. Baskı). (K. Somer, Çev.). Sol Yayınları.
- Orman, E. (2015). *Hegel'in Mutlak İdealizmi*. (1. Baskı). Belge Yayınları.
- Öz, Ş. (2008). Marksist Tarih Felsefesine Giriş. *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (12), 21-37.
- Özçınar, Ş. (2008). Hegel'de Düşünümsel Bilincin Pekinlik Yanılsaması ve Kurgusal Özne. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, (2), 1-21.
- Özçınar, Ş. (2013). Tarihsel Materyalizm'de Diyalektik ve Belirlenimcilik. *ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar*, 6(2), 93-116.
- Özdal, H. (2002). *Bilimdeki Mücadelenin Tarihinden İdealizme Karşı Diyalektik ve Tarihsel Materyalizm*. (1. Baskı). Doğa Basın Yayın.
- Özkan, D. (2013). Modern Algı Teorisinin Teolojik Kökenleri: Özgür İrade ve Determinizm Problemi. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(2), 137-158.
- Palo, G. (2013). Bilginin Toplumsallaşması ve Sosyal Epistemoloji. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (51), 75-84.
- Pickard, A. J. (2017). *Research Methods in Information*. Facet Publishing.
- Poleter, M. (2017). Materyalizm'in Türkiye'ye Girişi. *Doğu Batı Eksenini*, 1(1), 21-30.
- Politzer, G. (2000). *Felsefenin Temel İlkeleri*. (14. Baskı). (M. Erdost, Çev.). Sol Yayınları.
- Sarioğlu, G. (2008). Tarih Felsefesi Alanında Bir İnceleme: Varoluş Felsefesi ve Tarih Anlayışı. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), 243-257.
- Saussure, F. D. (2014). *Genel Dilbilim Yazıları*. (1. Baskı). (S. Kılıç, Çev.). İthaki Yayınları.
- Saygın, A. U. (2016). Anthony Giddens'in Sosyolojisinde Modernliğin Boyutları. *Abant Kültürel Araştırmalar Dergisi (AKAR)*, 1(2), 69-80.
- Schopenhauer, A. (2015). *İdeal ve Gerçek: İdealizmin ve Gerçekliğin Kısa Tarihi*. (1. Baskı). (A. Aydoğan, Çev.). Say Yayınları.
- Söylemez M. (2017). İdeolojik Estetiğin Metodolojisi ve Kuramsal Dayanakları. *İdil Sanat Dergisi*, 6(30), 735-756.
- Stalin, J. (2009). *Diyalektik Materyalizm ve Tarihsel Materyalizm*. (11. Baskı). Bilim ve Sosyalizm Yayınları.
- Stalin, J. (2011). *Diyalektik ve Tarihi Materyalizm*. Alter Yayıncılık.
- Stedman-Jones, S. (2014). *Görecilik/Saltçılık*. C. Jenks (Ed.), İ. Çapcıoğlu (Çev. Ed.), *Temel Sosyolojik Dikotomiler* (2. Baskı, s.178-198) içinde. (Ş. Yavuz, Çev.). Atıf Yayınları.
- Strauss, C. L. (2013). *Mit ve Anlam*. (1. Baskı). (G. Y. Demir, Çev.). İthaki Yayınları.

- Şahin, C. ve Belge, R. (2016). İbn Haldun'da Coğrafi Determinizm. *Akademik Bakış Dergisi*, (57), 439-467.
- Şahin, M. C. (2017). Türk Sosyolojisinin Kısa Tarihi: Dönemler, Şahıslar ve Ana Yönelimler. *İslâmî İlimler Dergisi*, 12(1), 7-41.
- Şekerci, A. E. (2015). Gazâlî'de Nedensellik. *Journal of Islamic Research*, 26(2), 53-67.
- Şen, S. (2008). Modernizmden Post-Modernizme Tarihsel Bilginin Epistemolojisi. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 51-69.
- Taslaman, C. (2008). *Modern Bilim Felsefe ve Tanrı*. İstanbul Yayınevi.
- Taylor, C. (2017). *Seküler Çağ*. (2. Baskı). (D. Körpe, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Toker, İ. (2009). *Teolojik Bir İnşa Olarak Laiklik*. (1. Baskı). Eskiyei Yayınları.
- Tuğcu, T. (2001). *Immanuel Kant ve Transendental İdealizm*. Alesta Yayınları.
- Uçar, R. (2014). *Güç ve Değer: İlk Dönem İslam Toplumu Üzerine Sosyolojik Bir Çözümleme*. (2. Baskı). Berikan Yayınevi.
- Üner, A. (2014). Nedensellik İlkesi: Hume'a Karşı Kant. *Mavi Atlas*, 2014(3), 100-108.
- Vatansever, Z. H. (2017). Thomas Hobbes'un Siyaset Felsefesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(52), 405-412.
- Walsh, D. F. (2014). *İdealizm/Materyalizm*. C. Jenks (Ed.), İ. Çapcıoğlu (Çev. Ed.), *Temel Sosyolojik Dikotomiler* (2. Baskı, s.253-288) içinde. (C. Oruç, Çev.). Atıf Yayınları.
- Williams, R. (2013). *Kültür ve Materyalizm*. (1. Baskı). (F. B. Aydar, Çev.). Sel Yayıncılık.
- Wood, A. W. (2017). *Karl Marx*. (1. Baskı). (D. Yücel ve B. Aydın, Çev.). İletişim Yayınları.
- Wood, E. M. (2012). *Kapitalizmin Arkaik Kültürü: Eski Rejimler ve Modern Devletler Üstüne Tarihsel Bir Deneme*. (2. Baskı). (O. Köymen, Çev.). Yordam Kitap.
- Yaran, C. S. (2004). Çağdaş Epistemolojik Dikotomiler ve "Sofyalojik" Bir Epistemoloji Önerisi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 0(9), 21-43.
- Yardımlı, A. (2013). *Görelilik Kuramı: Felsefesiz 'Bilim'*. İdea Yayınevi.
- Yüce, S. (2012). Felsefi Düşüncenin Edebiyata Yansıması: Türk Edebiyatında Pozitivist ve Materyalist Anlayış. *Turkish Studies*, 7(1), 2155-2183.

Çatışma beyanı

Makalenin yazarı, bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da finansal ilişkileri bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan eder.

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.